

Шестопал І.А.

аспірант,

Рівненський державний гуманітарний університет

ПОНЯТТЯ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ ЖІНОК У РУСЛІ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Дослідження самореалізації жінок на етапі зрілості, обумовлено в першу чергу тим, що даний віковий період є періодом найвищого розвитку духовних, інтелектуальних і фізичних здібностей людини. Знання закономірностей, механізмів, умов і факторів, що сприяють прогресивному розвитку зрілої особистості жінки та її високим особистісно-професійним досягненням, дозволить надавати більш істотну допомогу жінці в досягненні нею вершин у фізичному, духовно-моральному і професійному розвитку.

Категорія «самореалізація» вперше з'явилась у гуманістично орієнтованих концепціях розвитку особистості та відповідних їм психотерапевтичних практиках. У руслі цього напрямку слід відзначити таких вчених, як А. Маслоу, Ф. Перлз, В. Райх, К. Роджерс, К. Хорні та ін. Їхні концепції об'єднує розуміння особистості як здорової, активної, здатної до самоствердження, наділеної можливостями і потребами самоактуалізації, зрілості, автентичності та іншими способами вираження прагнення до досягнення цілей або до Акме.

Так, самореалізація у розумінні С. Л. Рубінштейна, Л. І. Анциферової [1], К. А. Абульханової-Славської – це реалізація діяльності особистості, спрямована досягнення життєвих цілей. «Вміння ставити та утримувати цілі (починаючи від сенсожиттєвих до ситуативно-тактичних) забезпечує вищу форму зміни особистості – її розвиток і творчість» [1, с. 10].

Особистісна зрілість часто припадає на період зрілого віку людини. У період зрілості відбувається консолідація соціальних і професійних ролей. Зрілий вік може бути названий віком практичного професійного життя людини. За Е. Еріксоном, головним завданням розвитку на цьому віковому етапі є генеративність на протигагу поглинання себе [6].

Згідно з Р. Джонсоном та К. Юнгом [5], процес індивідуації (лат. Individuo – неподільний) – розгортання первинної цілісності та єдності індивіда, максимальна реалізація його сутності, «починається з пробудження внутрішньої неповторності, що обов'язково

супроводжується відчуттям глибокої самотності. Це пов'язано з емоційною незрілістю у стосунках із оточуючими» [5, с. 175]. Аналізуючи стан свідомості юної жінки, К. Юнг пояснює, що їй доступне лише обмежене розуміння себе та інших через ширину зон свідомості, які ще знаходяться в тіні. Тому жінка недостатньо обізнана у власних мотивах і мотивах інших людей, які є переважно несвідомими. Ці процеси, як показали спостереження Юнга, мають і вікові особливості: в першій половині свого життя актуальними є зовнішні досягнення, прояви себе як індивіда, досягнення цілей Его. В старшому віці людина більш схильна до інтеграції, аніж до зовнішніх досягнень, перебуває в пошуках гармонії та цілісності душі [5]. Отже, справжнє становлення можливе у зрілому віці.

Ототожнюючи прагнення до самореалізації та самовдосконалення із пропріативним прагненням як результатом становлення особистості, Г. Олпорт [4] констатував потребу узагальненого почуття самості, яке може бути досягнуто лише у зрілі роки [4, с. 264]. Ш. Берн [2] у доповнення до цього пов'язує самореалізацію із зрілістю та автономністю особистості, що проявляється у володінні собою та своєю долею [2].

Якщо поглянути на жінку крізь призму статево-рольових стереотипів, то наявна суперечність між жіночністю і зрілістю. Дослідження І. Бровермана, Ф. Кларксона, П. Розенкранца і С. Фогеля вказують на те, що якості, які вважають необхідними для зрілості, – здатність до автономного мислення, до чіткого прийняття рішень і відповідальних дій – пов'язані з маскуліністю, тоді як наявність цих самих якостей у жінок вважається небажаною. Стереотипи припускають віднесення експресивних здібностей до жінок, інструментальних – до чоловіків. Ці стереотипи відображають незбалансовану концепцію зрілості, яка надає перевагу індивідуалізму всупереч єднанню з іншими, у процесі самореалізації закликає більшою мірою бути скерованим на автономне життя праці, аніж на взаємозалежність любові й турботи [7].

Експериментальне дослідження проводилось упродовж 2015-2016 років на базі Рівненського державного гуманітарного університету, Здолбунівського дошкільного навчального закладу № 5 «Усмішка» та Здолбунівської ЗОШ № 3, а також соціальних мереж VKontakte і Facebook у психологічно орієнтованих спільнотах.

З метою встановлення існування взаємозв'язків між окремими показниками особистісної зрілості («Рівень особистісної зрілості» Ю. З. Гільбуха), використано процедуру кореляційного аналізу (на

підставі обчислення коефіцієнту лінійної кореляції Пірсона), що був проведений за результатами діагностування вибіркової сукупності (110 жінок зрілого віку).

Ю. З. Гільбух [3] визначає п'ять складових особистісної зрілості. Мотивація досягнень – загальна спрямованість діяльності індивіда на значущі життєві цілі, прагнення до максимально повної самореалізації, самостійність, ініціативність, прагнення до лідерства, до досягнення високих результатів в заходи, що вживаються. Ставлення до свого «Я» – шкала, що оцінює особистість людини за такими характеристиками зрілості, як впевненість в своїх можливостях, задоволеність своїми здібностями, темпераментом і характером, своїми знаннями, вміннями і навичками. Почуття громадянського обов'язку – включає патріотизм, інтерес до явищ суспільно-політичного життя, почуття професійної відповідальності, потреба в спілкуванні, колективізм. Життєва установка – розуміння відносності всього суцього, переважання інтелекту над почуттям, емоційну врівноваженість, розсудливість. Здатність до психологічної близькості з іншою людиною включає такі особистісні якості, як доброзичливість до людей, емпатія, вміння слухати, потреба в духовній близькості з іншими людьми [3].

Отримані дані засвідчили існування значимих зв'язків між окремими показниками особистісної зрілості всередині методики (табл. 1).

Таблиця 1

Співвідношення показників особистісної зрілості
(Гільбух Ю. З.)^{*} (Фрагмент інтеркореляційної матриці, Додаток Б)

Показники	Д мотив. досягн.	С ставлення до свого Я	О поч. громад. обов'язку
Д мотив. досягн.	–	,478**	–
О поч. громад. обов'язку	,273**	,352**	–
У жит. установка	,474**	,605**	,365**
В психол. близ.	–	,191*	,227*

^{*}Примітка: 1) у цій і наступних таблицях нулі опущені; 2) рівні значимості: * – 0,05%; ** – 0,01%; 3) наведені лише значущі коефіцієнти кореляції; 4) N=110.

Із табл. 1 очевидно, що існують значимі зв'язки між показниками всередині методики, а саме:

- життєва установка корелює із ставленням до свого Я: U, C ($r=0,605^{**}$); мотивацією досягнень: U, D ($r=0,474^{**}$); почуттям громадянського обов'язку: U, O ($r=0,365^{**}$);

- мотивація досягнень корелює із ставленням до свого Я: D, C ($r=0,478^{**}$); почуттям громадянського обов'язку: D, O ($r=0,273^{**}$);

- психологічна близькість корелює із почуттям громадянського обов'язку: B, O ($r=0,227^{*}$); ставленням до свого Я: U, C ($r=0,191^{*}$).

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що зрілість, головним чином, розглядається в психологічній науці як етап психічного розвитку і якість особистості. необхідною передумовою досягнення пікових переживань самореалізації жінки є прагнення до саморозвитку та особистісних змін, так, як вони є необхідними умовами для розвитку творчого потенціалу особистості. Особистісна зрілість є результатом і ресурсом особистісного розвитку, обумовленим активністю особистості, її здатністю до самодетермінації, саморегуляції, потребою в самоактуалізації й саморозвитку. Перспективи подальших досліджень вбачаються у визначенні зовнішніх та внутрішніх чинників особистісної зрілості на різних етапах онтогенезу.

Список використаних джерел:

1. Анциферова Л. И. Психология самоактуализирующейся личности в работах Абрахама Маслоу / Л. И. Анциферова // Вопросы психологии. – 1973. – № 4. – С. 173-180.
2. Берн Ш. М. Гендерная психология / Шон Меган Берн. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2001. – 320 с.
3. Гильбух Ю. З. Тест-опросник личностной зрелости / Ю. З. Гильбух. – К. : Научно-практический центр «Психодиагностика и дифференцированное обучение», 1994. – 23 с.
4. Оллпорт Г. У. Личность в психологии / Г. У. Оллпорт. – М. : Ювента, 1998. – 375 с.
5. Юнг К. Г. Об архетипах коллективного бессознательного / К. Г. Юнг // Архетип и символ. – М. : Наука. – 1991. – С. 129-202.
6. Ямницький В. М. Розвиток життєтворчої активності особистості : теорія та експеримент : [монографія] / В. М. Ямницький. – Одеса : ПНЦ АПН України, 2006. – 362 с.
7. Basow S. A. Gender : Stereotypes and roles / S. A. Basow. – [3rd ed.]. – Pacific Grove, CA : Brooks/Cole. – 1992. – 447 p.